

התורה "לא תעשון אתי". שהן שוכנות אצל הקב"ה, כביכול⁽³⁹⁾.

ואילו חמה ולבנה אינם אסורים. ומתורצת הקושיא: איך עשה כן רבן גמליאל.

ומקשינן: **אלא מעתה, פרצוף אדם לחודיה,** כשאינו בתוך דמות מרובעת של ארבעה פנים, **תשתרי!** יהיה מותר לעשותו לנוי.

אלמה תניא וכי למה שנינו בברייתא: **כל הפרצופות מותרין לעשותם** — חוץ מ**פרצוף אדם**. ולמה אסור פרצוף אדם לבדו?

ומתריצין: אכן, אינו אסור אלא דמות ארבעה פנים ביחד ולא שאר משמשי מרום, ואיסור זה נדרש ממה שנאמר "לא תעשון אתי". ומה שאסור לעשות פרצוף אדם נלמד מדרשה אחרת —

אמר [גירסת הב"ח והמהרש"א: **רב הונא בריה דרב יהושע: מפרקיה מדרשתו**] (שהיה דורש לפני העם) **דאביי שמיעי לי,** שמעתי דרשה זו: אמרה התורה **"לא תעשון אתי"**. ודרשינן, **לא תעשון "אותי"**, שהיות והקב"ה

הגמרא הביאה ברייתא זו להוכיח כדברי אביי, שהאיסור הנלמד מ"לא תעשון אתי" הוא, לעשות דוגמת שמשי מטה, כדוגמתן ממש, ואילו לצייר ציורים של שמשי מעלה לא אסרה הברייתא. ומתורץ, שרבן גמליאל שפיר עשה צורות לבנות.

ומקשינן: **ושמשינן שאי אפשר לעשות כמותן כגון שמש וירח — מי שרי וכי מותר?**

והא **תניא** שנינו בברייתא אחרת: אמרה התורה **"לא תעשון אתי"** ודרשינן, **לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום,** הרי שאסור לעשות אפילו שמשי מעלה⁽³⁸⁾.

וחוזרת הקושיא: איך עשה כן רבן גמליאל?

ומתריצין: **אמר אביי: לא אסרה תורה לעשות כל משמשי מרום, אלא כדמות ארבעה פנים כהרי הדדי,** דהיינו פני שור, אדם, אריה ונשר ביחד, שהיא הדמות המתוארת בספר יחזקאל [א] שהן חיות הקודש הנושאות את כסא הכבוד — כביכול — של הקב"ה. ועל דמות מרובעת זו אמרה

39. הקשו התוס' פשיטא שאסור לעשות דמות ארבעה פנים, הרי אסור לעשות דמות אדם? ותירצו: אם מצא מצוייר דמות אדם, באה הברייתא לאסור להשלים עליה עוד אריה כרוב ונשר. ועוד תירצו: אם יעשה ארבעה פנים יעבור על שני איסורים, האחד דמות אדם, והשני דמות ארבעה פנים.

והתוס' במסכת ראש השנה מתרצים [וכן תירצו הרמב"ן הריטב"א והר"ן והמהר"ם], שדמות ארבעה פנים אינה דמות אדם, והיה סברא לומר שמותר.

וכתבו התוס' במסכת ראש השנה וכן כתב הריטב"א: שפודים, היינו שלא היה להם כפתורים גביעים ופרחים.

38. התוס' מבארים שהדמיות הנמצאים בשמים אינם דומים לדמות אדם [ואין להם פרצוף אדם — מהר"ם] ואף שהנביא קורם "כדמות אדם", אינם דומים לאדם כי אין להם עורף.

כי אם היה להם דמות אדם, פשיטא שאסור לעשותן, שהרי אסור לעשות דמות אדם, כמו שיבואר לקמן.

מתואר, כביכול, בפי נביאיו בדמות אדם, כדי לשבר את האוזן, (40) לכן אסור לעשות פרצוף "אדם".

אבל שאר שמשין, שרי, מותר לעשותן. ולכן הותר לרכב גמליאל לעשות צורות לבנה.

[סיכום ביניים: אסור לעשות, תבניות ממש של שמש מטה, וכן אסור דמות ארבעה פנים, וכן אסור לעשות פרצוף אדם. ואילו יתר השמשים מותר].

ומקשינן: **ושאר שמשין** חוץ מפרצוף אדם ודמות ארבעה פנים, **מי שרי,** האם מותר?!

והא **תניא** שנינו בברייתא אחרת: אמרה התורה "**לא תעשון אתי**" — ודרשינן, **לא תעשון בדמות שמש המשמשין לפני במרום.** והברייתא מבארת: **כנוף, אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת** דמיות אדם עם כנפים (41).

הרי מבואר בברייתא שאסור לעשות דמיות של שאר שמשין. וקשה על דברי אביי המתרץ שרק דמות ארבעה פנים ופרצוף אדם אסור.

ומתריצין: **אמר אביי: לא אסרה התורה, אלא שמשין ששרויין במדור העליון** ברקיע השביעי, והם האופנים ושרפים וחיות

הקודש ומלאכי השרת, ועליהם נאמר "אתי" —

אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות הנמצאים במדור התחתון — ברקיע השני — לא נאסרו, מפני שאינם נכללים בכלל "אתי".

והותר לרכב גמליאל לעשותן.

ומקשינן: וכי שמשין שנמצאים במדור התחתון — **מי שרי** וכי מותר לעשותן?!

והא **תניא** שנינו בברייתא אחרת: אמרה התורה [שמות יט] "לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת" [המקשן סבר שמקרא זה בא לאסור עשיית דמיות לנוי בעלמא (42)] — ודרשינן "**אשר בשמים**" בא לרבות חמה ולבנה **כוכבים ומזלות.** ונאמר "**ממעל**", לרבות **מלאכי השרת.**

וקשה: הרי מבואר שאסור לעשות אף צורת חמה ולבנה וכוכבים ומזלות, ואיך עשה כן רבן גמליאל?

ומתריצין: ברייתא היא אינה אוסרת עשייה לנוי, אלא **כי תניא** **החיה** במה היא עוסקת? בעושה צורות אלו **לעובדם** לצורך אלילים (43), ואין ללמוד ממנה איסור בעשייה לנוי.

42. כן כתבו התוס' במסכת ראש השנה.

43. כן מבאר הריטב"א במסכת ראש השנה, וכן סובר הרמב"ם [הלכות עבודת כוכבים פרק שלישי הלכה ט ובספר המצות לא תעשה ב].

אבל הרמב"ן [ספר המצות לא תעשה ה] סובר שלשון הגמרא "לעבדם" הוא כפשוטו ממש, שאסור לעבוד לצורות אלו ולקבלן עליו

40. זה לשון הריטב"א: פירוש: כדרך שאמר הכתוב במשליו על האדם "בצלם אלהים עשה אותו". ואף על פי שהוא משל — חש הכתוב לעשייתו מפני כבוד של מעלה.

והר"ן כתב: בדמות שאני מתראה לנביאים.

41. כן כתב הר"ן.

ומקשינן: ועשייה גרידתא לשם נוי מי שרי, וכי מותר לעשות צורת חמה ולבנה?!

והא תניא שנינו בכרייתא אחרת: אמרה התורה "לא תעשון אתי" ודרשינן, לא תעשון כדמות שמישי המשמשין לפני במרום. כגון, חמה ולבנה כוכבים ומזלות.

ובכרייתא זו נאמר במפורש לאסור לעשות דמות חמה ולבנה. וחזרת הקושיא איך עשה כן רבן גמליאל?

ומתריצין: שאני שונה המקרה אצל רבן גמליאל, שלא ישראל עשה לו כן, אלא דאחרים גוים עשו לו⁽⁴⁴⁾, ולכן הותר לו להחזיקן בעלייתו. כי האיסור הוא בעצם ה"עשייה" ולא ב"החזקה"⁽⁴⁵⁾.

ומקשינן: וכי מותר להחזיק צורות אלו, אף שגוים עשו אותן?!

ומקשינן: אי אם אכן הכרייתא מדברת באיסור לעשות צורות לעובדם, מה היא מחדשת באמרה: חמה ולבנה וכו', הלא אפילו שלשול קטן תולעת קטנה שבכל הברואים — נמי אסור לעשות כדי לעובדם?!

ומתריצין: אין הכי נמי אסור לעשות אפילו שלשול קטן כדי לעובדם, ומסיפיה דקרא נפקא והאיסור נלמד מהמשך המקרא, והתורה מפרטת בתחילה את הצורות הגדולות האדירות ואחר כך את הקטנות והפשוטות —

דתניא כמו שלמדנו בהמשך הכרייתא: נאמר שם בתורה "אשר בארץ" ובא לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות. ועוד נאמר "מתחת" ובא לרבות: שילשול קטן.

אבל עשייה לנוי לא אסרתה התורה במקרא זה.

לאלוה.

44. הקשו הראשונים הלא "אמירה לגוי — שבות היא", ואיך צוה רבן גמליאל לעשות?

הראב"ד מתרץ: איסור אמירה לגוי שייך רק לגבי איסורי שבת, ולא בשאר איסורים.

הראשונים חולקים עליו, ומוכיחים שאף בשאר איסורים אסור לומר לגוי לעשות איסור בשביל ישראל [והארכו בזה האחרונים].

התוס' מתרצים: לצורך מצוה — כגון לצורך קידוש החודש — מותר.

התוס' הרא"ש מתרץ: רבן גמליאל לא צוה לעשות, אלא הגוי עשה מאליו.

הריטב"א חולק על תירוץ זה, כי איך ידע הגוי איזה צורות נחוצות לו לרבן גמליאל?

והריטב"א סובר שאיסור זה של עשיית צורות

הוא חומרא בעלמא, ואין בכך איסור אמירה לגוי.

45. כתבו התוס' והריטב"א [כאן ובמסכת ראש השנה] שאביי ידע היטב שאסור לעשות צורת חמה ולבנה — אלא שמדחה כל ברייתא, לומר, שמכרייתא זו אין להביא ראיה לאיסור. אבל הר"ן מאריך להביא שיטת המהר"ם מרוטנבורג, והיא שיטת התוס' במסכת יומא [נד ב].

הם מדייקים ממה שלא אמרה הגמרא "אלא אמר אביי", שאביי אינו עוסק לתרץ הקושיא על רבן גמליאל איך עשה צורת לבנה. אלא אביי מבאר את "איסור עשיית צורות" המתחלק לכמה פרטי דינים, ואינם שווים בחומרתן, ומסדר הגמרא הוא שהביא את דברי אביי כדי לתרץ את

והא והרי רב יהודה שהיה לו צורה בטבעתו
דאחרים עשו לו את הצורה —

ואמר ליה שמואל לתלמידו רב יהודה —
שיננא! [כן קרא שמואל לרב יהודה מלשון:
חץ שנון] פמי עיניה דדין השחת צורתו!
כלומר, הזהירו שאסור להחזיקה אצלו
כשהיא צורה שלימה.

הרי שאסור אפילו להחזיק הצורות האסורות
בעשייה (46).

ומתריצין: התם במעשה של רב יהודה
מדובר בחותמו החותם של רב יהודה
בטבעתו היה בולט, כלומר, צורתה בלטה,
ואסור להשהותה משום חשדא שלא
יחדוהו שמחזיקו לצורך עבודת אלילים כי
הגוים החזיקו רק צורות בולטות לצורך
עבודת אלילים. [והגמרא תבאר בהמשך,
למה אין "חשד" בצורות של רבן גמליאל].

ומנין לנו לומר שחששו חכמים ל"חשד"
זה?

ההמקשן עדיין סבר שרבן גמליאל עשה את
הצורות בעצמו, לכן הקשה מברייתא אחרת
האוסרת לעשות אפילו שמשין במדור התחתון
— ואז תירץ לו התרצן שאחרים עשו לרבן
גמליאל.

ולסיכום: בכל ברייתא יש חידוש הלכה בפני
עצמה. והטעם לחלק בין מדור התחתון שמותר
לקיימן לבין מדור העליון שאסור לקיימן, הוא:
כי זה לשון התורה "אתם ראייתם כי מן השמים
דברתי עמכם... לא תעשון אתי כלי כסף וכלי
זהב לא תעשו לכם". ודרשינן, הטעם שכפלה
התורה וכתבה שני פעמים "לא תעשון" הוא: כי
הם שני לאוין. הראשון הוא "לא תעשון אתי
כלי כסף וכלי זהב", והוא משויך עם מה שנאמר
מקודם "מן השמים דברתי עמכם" והוא מדור
התחתון, ואותן הצורות אסרה התורה את
העשייה בלבד, כמו שנאמר "לא תעשון".

ומה שכתבה התורה אחר כך "לא תעשו
לכם" שיש בלשון זה משמעות שלא יהיה
"לכם", הוא: לאסור "לקיים" השמשין במדור
העליון, אף אם אחרים עשו אותן.

46. לפי דברי הר"ן [הערה הקודמת] צורת
טבעת של רבי יהודה לא היתה צורת אדם,
שאותה אסור אפילו לקיים —

הקושיא על רבן גמליאל. וכדלהלן:

תחלה הביאו ברייתא לאסור שמשין שאפשר
לעשות כמותן, כגון, בית תבנית היכל וכדומה.
ומביאה הגמרא דברי אביי הסיבר שמשין אלו
שאפשר לעשות כמותן — אסורין בהחלט
אפילו לקיימן אפילו כשאחרים עשו אותם.

והטעם, שמשין אלו אסורין אפילו לקיימן,
הוא: כיון שבתים וכלים אלו עשויין להשתמש
בהן, לכן אסרה התורה השימוש בהן, אף
שאחרים עשו אותם. בניגוד לשמשין שבמדור
התחתון והעליון, שאינם עשויין להשתמש בהם,
אלא לנוי בעלמא — לכן אסרה התורה רק את
עשייתן, ולא את החזקתם. אלא שהמקשן לא
הבין דברי התרצן, וחשב שאביי מתיר לגמרי כל
שאר צורות, וחשב שרבן גמליאל בעצמו עשה
את הצורות, לכן מקשה מברייתות אחרות.
והקשה מהברייתא האוסרת שמשין מרום. ומביא
התרצן את דברי אביי המבאר לברייתא זו, שיש
בה חידוש שרק ארבעה פנים ביחד אסור, ואילו
פרצוף אחד מהם [חורן מפרצוף אדם] מותר. ומה
שארבעה פנים אסור — הוא רק לעשות, ומותר
לקיימן. וכן הברייתא האוסרת פרצוף אדם.
והקשה המקשן מהברייתא האוסרת שמשין
במדור העליון. והביא התרצן את דברי אביי
שבאותן יש חומרא שאסור אפילו לקיימן. אלא

יחוננו". ונקרא בית כנישתא דשף — נישוף ממקומו, ויתיב — וישב בנהרדעא] דאוקמי ביה שהושיכו שם אנדרטא צלם דמות המלך —

והו עיילי ביה ונכנסו בו [בגמרא ראש השנה: רב ושמואל] אבוה דשמואל ולוי, ומצלו בגויה והתפללו בו — ולא חיישי לחשדא לא חששו שיחשדו בהם שנכנסו בו לצורך עבודת אלילים.

הרי שלא אסרו חכמים איסורים מטעם "חשד", שיחשדו הרואים בעבודת אלילים?

ומתריצין: המקום שם, נמצאין בו אנשים רבים, ורבים שאני שונה הדין, כי ברבים אין חושדים.

ומקשינן: והא והרי רבן גמליאל — דיחיד חוה, ואיך החזיק צורות לבנות — ואף שגוים עשו לו, מכל מקום אסור להחזיק צורות משום "חשד" (47)?

ומתריצין: רבן גמליאל כיון דנשיא הוא — שכיחי רבים גביה נמצאים אצלו הרבה אנשים, ודינו כדין רבים, ואין בו חשד.

ואיבעית אימא ואם תרצה אמור: הצורות

דתניא שנינו בברייתא: טבעת ובה צורה האסורה שחותמה בולט — אסור להניחה באצבעו משום חשד שמחזיקה לצורך עבודת אלילים, ומותר לחתום בה בתוך שעה, כדרך שחתמו בזמניהם, שכשיחתום שוקע החותם בתוך השעוה ואין צורתה נראית מבחוץ, ואינו עובר כמעשה החתימה על איסור עשיית צורות מפני שהגויים לא עבדו לצורות שוקעות. ואם חותמה שוקע — מותר להניחה באצבעו ואין בה חשד שמחזיקה לצורך אלילים, ואסור לחתום בה כיון שבחתימה עושה צורה בולטת.

לכן אמר לו שמואל להשחית צורתה, מטעם חשד, ולא משום איסור עשיית צורות.

ומקשינן: ומוי חיישינן וכי חששו חכמים בצורות שאינן עשויות לשם אלילים לחשדא שיחשדוהו הרואים שעשאוים לשם אלילים?!

והא והרי בי כנישתא בית הכנסת דשף ויתיב בנהרדעא [שף ויתיב הוא שם מקום בעיר נהרדעא בבבל. ויש מפרשים: יכניה מלך יהודה והגולים שהוגלו עמו לבבל, לקחו אתם מאבני ירושלים ומעפרה, ובנו שם בית הכנסת, לקיים מה שנאמר [תהלים קב] "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה

שהיתה צורת אדם. ובתוס' ד"ה שאני מביאים דעת ספר הלכות גדולות שהיתה צורת דרקון. 47. כתבו התוס': הגמרא אינה מתרצת שהצורות של רבן גמליאל היו שוקעות — מפני שבחמה ולבנה אין נפקא מינה בין שוקעות לבולטות ולשטוחות.

והמקשה שהקשה שאחרים עשו לו, ידע שצורת אדם אסורה אף אם אחרים עשו אותה — אלא שהיתה צורה ממדור התחתון המותרת לקיימה בשאחרים עשו אותה. ומה שאמר שמואל "סמי עיני דידן" אין הכוונה לעיני אדם, אלא לפחות צורתה ולהשחיתה. אבל עיין בתוס' ד"ה לא תעשון הסוכרים

אלהיך נותן לך — לא תלמד לעשות כתועבות הגוים ההם. לא ימצא כך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף". ודרשינן, נאמר "לא תלמד לעשות" לא אסרה התורה אלא ללמוד דברים אלו כדי לעשות אותם — אבל אתה למד להבין כמה מעשיהם מקולקלים, ולהורות לבניך איזה מעשים ותועבות הגוים אסורים.

שנינו במשנתנו: רבן שמעון בן גמליאל אומר: שעל המכובדין — אסורין, שעל המבוזין — מותרין⁽⁴⁸⁾.

הגמרא מבארת איזהו מכובדין ואיזהו מבוזין.

איזו הן מכובדין ואיזו הן מבוזין?

אמר רב: מכובדין כשהצורות הם למעלה מן המים בשפת הכלי, מבוזין — כשהצורות הם למטה מן המים בשולי הכלי ובדפנותיו.

לבנות שהיה לו לרבן גמליאל דפרקים הואי של חוליות חוליות, ואינם צורות שלימות, אלא כשמחברים אותם.

ורבן גמליאל חיבר אותם אך ורק בשעת חקירת העדים, ובשאר הימים היו מפורקים, ולא ראו אותם — לכן אין בהם איסור משום חשד.

ואיבעית אימא ואם תרצה אמור: איסור עשיית צורות הנלמד ממה שנאמר "לא תעשון אתי" — הוא רק כשעושה אותן לשם נוי, אבל אם עושה אותן כדי להתלמד, כמו שעשה רבן גמליאל ללמוד מהן ולחקור את העדים — שאני שונה הדין, ומותר.

והגמרא מביאה דוגמא לכך מהלכות העברת הבן למולך מעונן וקוסם ומנחש ותועבות הגוים —

דתניא, שנינו בברייתא: אמרה התורה [דברים יח] "כי אתה בא אל הארץ אשר ה'

אוסר כל הכלים עם סמלי הנוצרים כי הסמלים האלו נעבדים.

והר"ן חולק, וסובר שכוונת הירושלמי היא אם ידוע שכלי זה עם הצורות נעבדו ב"פועל" אזי אין מחלקים בין מכובדין למבוזים, אבל כשאין ידוע — המכובדים אסורים, מפני שחוששין שמא נעבדו, והמבוזין מותרים. ולדעתו מותרים כלים מבוזים עם סמלי הנוצרים, כי לא ידוע שכלי זה נעבד. ועוד כתב שהגוים בזמנם אינם עובדים לסמלים אלו, ועושיין אותם לזכר בעלמא. והריטב"א כתב, שהרי ידוע ודאי שאינם עובדים ל"כלים".

ועיין בחידושי הרמב"ן הדין על בגדים עם סמלים.

ובשולחן ערוך יורה דעה [סימן קמ"א סעיף

ומבארים האחרונים, שההבדל פשוט, האדם נראה לעינים בולט וכן שאר הצורות בעולם התחתון, אבל גרמי השמים נראים לעינינו שטוחים.

ועיין בר"ן המאריך בענין זה.

48. הריטב"א והר"ן מביאים תלמוד ירושלמי המקשה: במה הדברים אמורים? אם ברור שהם נעבדין — אפילו מבוזין אסורין, ואם ברור שאינן נעבדין — אפילו מכובדים מותרים? אלא, בשאין ידוע לנו אם נעבדים אם לאו.

ומביא הר"ן דעת הרשב"א בביאור דעת הירושלמי, שאין ידוע אם צורה זו נעבדת אזי מחלקים בין מבוזים למכובדים. אבל אם הצורה נעבדת, אף שהכלים מבוזים — אסורים. ולכן

נאמר שביעור עבודת כוכבים הוא בהולכה לים המלח. ורבי יוסי סובר, שאין צריכים להוליך לים המלח, אלא אפשר לבערה בדרכים אחרות.

רבי יוסי אומר: שחק את האליל העשוי ממתכת וזורה את השחקים לרוח, או מטיל לים⁽⁴⁹⁾ ולא יכשלו בה ישראל ליהנות ממנה.

אמרו לו חכמים: אף הוא אם יזרנה לרוח, יש ממנה הנאה כי נעשה זבל לזבל את השדות, שנאמר [גירסת הב"ח: ונאמר] [דברים יג] "לא ידבק בידך מאומה מן החרם", אלא יוליכנה לים המלח, או יבערנה בדרכים אחרות שלא תבא ממנה שום הנאה לישראל⁽⁵⁰⁾.

ושמואל אומר: אלו ואלו מבוזין הן כיון שהם כלי אכילה ושתייה.

אלא, אלו הן מכובדין: צורות שעל תכשיטים, כגון, שעל השיריץ צמידים ועל הנזמים ועל הטבעות.

תניא שנינו בכרייתא כוותיה כדברי דשמואל: מכובדין, שעל השיריץ ועל הנזמים ועל הטבעות. מבוזין, שעל היורות ועל הקומקומסין סירים קטנים של מתכת ועל מחמי חמים ושעל הסדינין ועל המטפחות. [גירסת רבינו חננאל: מטבעות].

מתניתין

משנתנו היא המשך למשנה הקודמת, שם

י"ב].

התוס' הרא"ש] שרב יוסף מודה לרבה שלים המלח אינה צריכה שחיקה.

על כל פנים, התוס' סוברים [עיין מהרש"א] שלפי חכמים, גם לדעת רבה וגם לדעת רב יוסף יכול לשוחקה ויזרה במקום שאינו מגדל צמחים.

50. כתבו התוס': דוקא בעבודה זרה סוברים חכמים שדרך ביעורה היא באופן שאין בה שום הנאה, ואפילו מועטת, משום שאמרה התורה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ולשון זה כולל אפילו הנאות רחוקות. בניגוד לחמץ בפסח ושאר איסורי הנאה שנאמר בהן "לא יאכל" [יו"ד צרויה] שאיסור הנאתם הוא רק בדרך הנאה גמורה.

ובכל זאת מודה רבי יוסי שאסור לעשות כן לכתחילה לזבל שדות בשחקי עבודה זרה, כי אסור להנות ממנה, אלא שסובר שאין צריך לחשוש לכך, שאף אם השחקים יגרמו לצמיחת צמחים, מכל מקום אינם הגורם הבלעדי לצמיחתם, ו"זה וזה גורם — מותר".

49. לדעת המהר"ם [בתוס' ד"ה שוחק] סובר רש"י שרבי יוסי מתיר לזרוק לים אפילו בלי שחיקה ["בעיניה"], ורש"י פירש כן משום שלא אסיק אדעתיה מחלוקת רבה ורב יוסף, המבואר בגמרא פסחים וכמו שיבואר.

ולדעת רש"י [עיי"ש במהר"ם] מודים חכמים לרבי יוסי, ואינם חולקים אלא על מה שמתיר רבי יוסי זרייה לרוח.

וכן משמע לשון רש"י "אף היא אם יזרנה לרוח".

אבל התוס' מביאים גמרא במסכת פסחים [כח א] ושם מבואר מחלוקת רבה ורב יוסף בדעת התנא רבי יוסי.

רבה סובר: רק אם מטילה לים המלח אינה צריכה שחיקה, אבל בשאר נהרות צריכה שחיקה טרם הטלתה לנהר.

רב יוסף סובר: אף בים המלח צריכה שחיקה. ובמסכת פסחים כתבו התוס' [וכן כתב כאן

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא ונאמר בה הראיות שהביא רבי יוסי לשיטתו, ודחיית חכמים.

לבודקן כפוטות במיתות משונות ובחליים רעים⁽⁵¹⁾.

וזה הטעם ששחק אותו ועירבו עם המים⁽⁵²⁾.

הברייתא מביאה עוד ראייה שהביא רבי יוסי.

אמר להם רבי יוסי לחכמים: והלא כבר נאמר [דברי הימים ב טו] במלך אסא שכרת עם בני יהודה ברית לדרוש את ה', ושם נאמר "וּגַם מַעֲכָה אִם אֶסָא הַמֶּלֶךְ הַסִּירָה מִגְּבִירָה [מלהיות גבירה] אֲשֶׁר עָשְׂתָה לְאַשְׁרָה מִפְּלִצַת, וַיִּכְרֹת אֶסָא אֶת מִפְּלִצַתָּהּ וַיִּדַּק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן".

הרי שלא חשש שישתמשו בהמפלצת לזבל, אף שנידוק ונשרף.

אמרו לו חכמים לרבי יוסי: משם ראייה?! נחל קדרון אינו מגדל צמחים!

וטרם שהגמרא ממשיכה להביא את המשך הברייתא —

מקשינן: ולא?! האם נחל קדרון אינו מגדל צמחים?!

והא תנן שנינו משנה במסכת יומא: אלו ואלו שיירי דם של חטאות הפנימיות ושיירי דם של חטאות החיצוניות, הנשפכין על יסוד המזבח, והדמים יוצאין דרך נקבים ביסוד המזבח אל הרצפה ומתערבין באמה צינור ליציאת דמים שהיה בעזרה, ומשם יוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לנגנים לזבל בהם את גנותיהם, ומועלין בהן כלומר, אסור להנות

תניא שנינו בברייתא: אמר להם רבי יוסי לחכמים: והלא כבר נאמר [דברים ט]: משה רבינו מספר לדור הנכנסים לארץ ישראל על מעשה העגל, ואמר להם "וְאֵת חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם — אֵת הָעֵגֶל לְקַחְתִּי וְאֲשֶׁרֶף אוֹתוֹ בָּאֵשׁ, וְאִכּוֹת אוֹתוֹ טָחוֹן הֵיטֵב עַד אֲשֶׁר דָּק לַעֲפָר, וְאֲשִׁלֵּךְ אֶת עֲפָרוֹ אֶל הַנַּחַל הַיּוֹרֵד מִן הַהַר".

והנה, עגל הזהב אף כשהוא נשרף הוא עדיין גוש אחד, ואף שאינו נעשה זבל, מכל מקום אינו מבוער, ולכן הוצרך לטוחנו היטב —

ומביא מכך רבי יוסי ראייה, שמשה רבינו שחקו לזרות לרוח, ולא חשש שמא ייעשה לזבל.

אמרו לו חכמים לרבי יוסי: משם ראייה?! הרי הוא אומר [שמות לב] בפרשת העגל "וַיִּזְרַק עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", לכן לא חשש שיעשה זבל.

ואם תאמר: למה לא השליכו שלם, ולמה הוצרך לטוחנו? — התירוץ:

לא נתכוין אלא להשקות את בני ישראל, אלו שלא עבדו ממש את העגל — כי אותם הרגו בני לוי בסייף — אלא אלו שחייבו ונישקו ושמוחו בלבם, והמים פעלו פעולתן

52. כן פירש רש"י את הסוגיא. והתוס' מקשים כמה קושיות על פירוש רש"י, ומבארים: ראייתו של רבי יוסי היא להוכיח

51. כתב הראב"ד: בלי בדיקה זו היו מרגנים אחר הקב"ה לומר שמתו בלי עון, או שמתו מעון אחר — לכן השקה אותם כסוטות.